

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ÇORUM İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DENETİM ODAKLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ *

Muammer Cengil**

Abstract

The Survey on Locus of Control of Students of Gazi University Corum Theology Faculty According to Some Variables

In psychology, the concept of 'locus of control' is considered as an important signification of aspect of personality. The concept was developed by Julian Rotter in the 1960's. Locus of control refers to an individual's perception of what are the main causes of events in life. More simply to put: do you believe that you control your destiny or that it is controlled by others or fate? Thus, locus of control can be understood as bipolar construct, ranging from external causes to internal causes. External people believe that their behaviors are guided by fate, luck, or other external circumstances and internal people believe that their behaviors are guided by their personal decisions and efforts. In this study we searched locus of controls of students of Gazi University Corum Divinity Faculty according to some variables and analyzed the effect of religious education on locus of control.

Keywords: Locus of Control, Religious Education, Psychology of Religion

Giriş

Temelleri Jery E. Phares'in 1957 yılında yaptığı deneysel çalışmasıyla atılan ve Julian B. Rotter'in 1958'deki çalışmasıyla kuramsallaşan "denetim odağı"¹ kavramı kişinin, davranışlarının yaratacağı sonuçlar konusundaki

* Çalışmamızda dipnotların daha akıcı ve okuyucu açısından rahat takip edilebilmesi amacıyla çok sık kullandığımız bazı kelimelerde kısaltmalara gidilmiştir. Bunlar şu şekildedir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YYLT), Yayınlanmamış Doktora Tezi (YDT), Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE). Metin içinde geçen diğer kısaltmalar okuyucu tarafından rahatlıkla anlaşılabilmesi için onları burada vermeyi gerekli görmüyoruz.

** Ar. Gör. Dr., Gazi Üniv. Çorum İlahiyat Fakültesi

1 Julian B. Rotter, "Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcements", *Psychological Monographs*, 1966, sayı: 80, s. 1; Ali Dönmez, "Denetim Odağı (Locus of Control)", *A.Ü.Eğt. Bil.Fak. Dergisi*, Yıl: 1985, c. XVIII, sayı: 1-2, ss. 38-40.

beklentilerini ifade eder.² Davranışçı ve Bilişsel öğrenme ilkelerine dayanarak kişiliğin oluşumuna bir bakış açısı geliştirmeye çalışan Rotter³, öğrenmenin davranışçı öğrenme kuramında olduğu gibi sadece pekiştirmenin bir sonucu olmadığına, elde edilen ödül veya cezanın sorumluluğunun kişinin kendisiyle ya da kendi dışında güç ve olaylarla ilişkili olduğu konusundaki inancına da dayalı olduğuna işaret etmektedir.⁴

Denetim odağı kuramına göre, kişide davranışları ile bu davranışlarının sonucu olarak elde edilen ceza ve ödüller (pekiştireçler) arasında bir ilişkinin var olduğu ya da olmadığı yönünde iki inanç vardır. Pekiştireçler arasında bir ilişkinin var olduğunu algılayan kişi, içten denetlendiği inancına sahiptir ve bu durumda pekiştirecin kendi davranışlarına, becerilerine bağlı olarak ortaya çıktığına inanır. Böyle düşünenlere iç denetim odaklı kişiler denir. Bunun tersine eğer kişi, davranışları sonucunda kazandığı pekiştireçler ile bu davranışları arasında bir ilişkinin olmadığını algılıyor ve davranışları üzerinde kendi denetimi dışındaki kader, şans veya diğer güçlerin etkili olduğuna inanıyor ise o zaman dıştan denetlendiği beklentisine sahip olur. Böyle durumda kişi davranışlarının sonuçlarından dış güçleri sorumlu tutar ve davranışlarını kontrol edebilmek için hiç bir çaba harcamaz.⁵ Buna bağlı olarak da bu kişilere de dış denetim odaklı kişiler denir. Tüm bu açıklamalardan da açıkça görüleceği gibi *denetim odağını* kısaca kişinin, iyi ya da kötü olarak kendisini etkileyen olayları kendi yetenek, özellik ve davranışlarının sonuçları olarak içsel unsurlara göre ya da şans, talih ve güçlü başkaları gibi kendisi dışındaki güçlerin işi olarak dışsal unsurlara göre algılaması eğilimi olarak tanımlayabiliriz.⁶ Rotter'a göre başta aile olmak üzere bireyin içinde yetişmiş olduğu her türlü sosyal çevre şartları ve kültürün denetim odağının

-
- 2 Herbert M. Lefcourt, *Locus of Control: "Current Trends in Theory and Research"*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey 1982, s. 32.
 - 3 Rotter, "Level of Aspiration As a Method of Studying Personality. II. Development and Evaluation of a Controlled Method", *Journal of Experimental Psychology*, 1942, sayı: 31, ss. 410-422; den naklen: <http://psych.fullerton.edu/jmearns/rotter.htm> 30. 03. 2004.
 - 4 Rotter, J. E. Change, Jerry E. Phares, *Applications of Social Learning Theory of Personality*, Holt Rinehart and Winston, New York 1972, s. 346; Behçet Yanılmaz, *Öğretmen Adaylarının Denetim Odağının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (YYLT), Karadeniz Teknik Üniv. SBE, Trabzon 1999, s. 1.
 - 5 Lawrence L. Marks, "Deconstructing Locus of Control: Implications for Practitioners", *Journal of Counseling and Development*, Yıl: 1998, sayı: 76, s. 2; Ali Haydar Şar, *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kişilik Tercihlerinin ve Denetim Odaklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (YYLT), Selçuk Üniv. SBE, Konya 1997, ss. 12-13
 - 6 Phares, *Locus of Control in Personality*, Ceneral Learning Pres, New Jersey 1976, s. 23.

şekillenmesinde önemli bir etkisi vardır.⁷

İnsanların - bir kişilik boyutu olarak ele alınan ve incelenen - iç / dış denetimlilik açısından birbirlerinden ayrıldıkları yapılan pek çok çalışma ile ortaya konmuştur. Bu çalışmaların bazılarından elde edilen bulgular, iç denetimlilerin dış denetimlilere oranla akademik ve entelektüel faaliyetlere daha fazla zaman ayırdıklarını, daha yüksek akademik başarıya sahip olduklarını, toplumsal olaylarda daha aktif olduklarını, olumsuz etkilere karşı daha fazla direndiklerini, yarışma ortamlarında daha üstün başarı gösterdiklerini, özgürlüklerine düşkün olduklarını ve olumlu benlik kavramına sahip, atılgan ve girişimci olduklarını ortaya koymaktadır. Buna karşılık dışsal denetimlilerin hem kendilerine hem de başkalarına daha az güvendikleri, çevre üzerinde kontrol güçlerinin olmadığına inandıkları, olayları kontrol altına alamayacakları ve sonucu etkileyemeyecekleri konusunda daha kaygılı, kuşkucu, pasif ve dogmatik oldukları, kendilerini tanımada yetersiz oldukları ve savunma mekanizmalarını daha çok kullanma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.⁸

Yine bazı çalışmalarda iç denetimlilerin sosyal etkiler karşısında dıştan denetimli olanlara oranla daha dirençli oldukları, dıştan denetimlilerin ise kendilerinden daha güçlü ve inanılır olarak algıladıkları kişilerin isteklerine, içten denetimlilere oranla daha duyarlı oldukları ve daha zedelenebilir ve kaygılı oldukları için suçlanmaya karşı daha hassas oldukları belirtilmiştir.⁹

Ayrıca Uslu'nun çalışmasında iç denetimli rehber öğretmenlerin iş doyumlarının dış denetimli rehber öğretmenlerinkinden daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.¹⁰ Aynı şekilde Keleş'in çalışmasında da özel lise yöneticilerinin, resmi lise yöneticilerine göre daha iç denetimli oldukları

7 Rotter, "Some Problems and Misconceptions Related to the Construct of Internal Versus External Control of Reinforcement", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1975, sayı: 43, c: I, ss. 56-57.

8 Binnur Yeşilyaprak, "Denetim Odağının Belirleyicileri ve Değişimine İlişkin Araştırmalar: Bir Eleştirel Değerlendirme", *Psikoloji Dergisi*, Aralık 1990, sayı: 25, s. 41-42.; Dönmez, "Belirli Toplumsal Durumların Algılanmasında Denetim Odağının Etkisi", *Ank. Üniv. Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi*, Yıl 1984, c. XVII, sayı: 1-2, ss. 146-147.

9 "Phares, *Introction of Personality*, Harper Collins, New York 1991, 3. ed., s. 351; Lawrence Hosman, "The Relationship Between Locus of Control and The Evaluative Consequences of Powerful and Powerless Speech Styles", *Journal of Language and Social Psychology*, Mart 1997, sayı: 16, s. 70.

10 Mustafa Uslu, Resmi Eğitim Kurumlarında Çalışan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uzmanlarının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Danışmanların Denetim Odağı ve Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması, (YYLT), Selçuk Üniv. SBE, Konya 1999, s. 40

bulunmuştur. Bununla ilgili yorumunda Keleş: “Özel liselerde göreve başlamak için başvurulması, referansların değerlendirilmesi, iki-üç aşamalı görüşmelerin sonunda karşılıklı anlaşma sağlandığı takdirde genellikle yıllık sözleşmelerin geçerli olduğu dikkate alındığında özel okulda görev yapmak için bazı kişilik özelliklerinin (girişimci, yaratıcı, güvenli, risk alabilen, bağımsız) önemi ortaya çıkmaktadır” demektedir.¹¹ Canel¹² ve Kaygusuz’un¹³ çalışmalarında da iç denetimlilerin özgürlüklerinin kısıtlanmasına daha çok tepki gösteren, kendilerini daha etkili olarak algılayan olumlu benlik kavramına sahip kişiler oldukları tespit edilmiştir.

Tüm bu araştırma sonuçları göstermektedir ki bireylerin bir kişilik özelliği olarak denetim odaklarının bilinmesi ve bu yönde destek sağlanması, kendilerini gerçekleştirme sürecinde onlara anlamlı katkılar sağlayacaktır. Yapılan pek çok çalışma¹⁴, kişiliğin bir boyutu olarak ele alınan denetim odağının uygun ortamlarda, dış denetimlilikten iç denetimliliğe doğru değiştirilmesinin mümkün olduğunu da göstermiştir. Dolayısıyla dış denetimlilik kişiliğin değiştirilemez bir özelliği olarak algılanmamalı ve çocukluk döneminden başlayarak başta aileler olmak üzere ilgili kişiler bu konuda aydınlatılarak, kendine güven duyan, yaptığı işin sorumluluğunu taşıyabilen ve gücün orada burada değil yalnızca kendi içinde olduğunun farkında olan sağlıklı ve güçlü nesiller yetiştirmeliyiz.

Biz de bu çalışmamızda Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi (GÜÇİF) öğrencilerinin denetim odaklarını çeşitli değişkenler açısından inceleyerek, elde ettiğimiz bulgularla bizden önce yurt dışında ve yurt içinde “Denetim Odağı” konusuyla ilgili olarak yapılmış olan araştırmalara katkı sağlamayı umuyoruz. Çalışmamızın dini eğitim alan İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde yapıyor olmasının, dini eğitim alma ile denetim odağı

-
- 11 Onur Bağlum Keleş, *Eğitim Yöneticilerinde Sorun Çözme ve Denetim Odağı İlişkisi* (YDT), Ankara Üniv. SBE, Ankara 2000, s. 89.
- 12 Denктаş Canel, *Ortaokul Seviyesindeki Ergenlerin Denetim Odağı Özelliklerinin Yaratıcı Düşünceye Etkisi*, (YYLT), Marmara Üniv. SBE, İstanbul 1993, s. 59.
- 13 Canani Kaygusuz, *Öz-Otoriteryanizm İle Bazı Psikolojik ve Ailesel Değişkenler Arasındaki İlişkiler* (YDT), Atatürk Üniv. SBE, Erzurum, 1995, s. 85.
- 14 Dönmez, “Denetim Odağı”, *Ank. Üniv. Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi*, s. 42, ; Dilek Özyürek, *Denetim Odağını Etkilemeye Yönelik Deneysel Bir Çalışma*, (YYLT), Çukurova Üniv. SBE, Adana 1992; R. Decharms, “Personal Causation Training in the Schools”, *Journals of Applied Social Psychology*, 1972, sayı: 2, ss. 101-102; M. J. Diamond, J. L. Shapiro, “Changes in Locus of Control as a Function of Encounter Group Experiences: A Study and Replication”, *Journal of Abnormal Psychology*, 1973, sayı: 82, s. 517; H. M. Lefcourt, G. W. Ladwing, “The Effect of Reference Group Open Negroes Persistence in a Biracial Competitive Game”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1965, sayı: 1, s. 668.

arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalara anlamlı bir katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Ayrıca fakülte öğrencilerini çeşitli özellikleri açısından tanımak, onlara ihtiyaç duydukları alanlarda yardımcı olabilmek, kişisel gelişimlerine katkı sağlayabilmek ve rehberlik çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesi için bu ve benzeri çalışmalara ihtiyaç duyulduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Evren: Araştırmamızın evreni 2003-2004 Eğitim Öğretim döneminde Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesinde öğrenimlerine devam eden 153 öğrenciden oluşmaktadır.

Örneklem: Araştırmamızın örneklemini ise belirlemiş olduğumuz evren içerisinde araştırmaya gönüllü olarak katılan 75 öğrenci oluşturmaktadır.

Problem: "GÜCİF öğrencilerinin denetim odağı algıları nasıldır?" Araştırmamızda bu temel problem cümlesi çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

Alt Problemler

- 1-Kız ve erkek öğrencilerin denetim odağı algıları arasında fark var mıdır?
- 2-Sınıflara göre öğrencilerin denetim odağı algıları arasında fark var mıdır?
- 3-Akademik başarı düzeylerine göre öğrencilerin denetim odağı algıları arasında fark var mıdır?
- 4-Ailelerin ekonomik düzeyine göre öğrencilerin denetim odağı algıları arasında fark var mıdır?
- 5-Yaşamın çoğunun geçirilmiş olduğu yerleşim birimine göre öğrencilerin denetim odağı algıları arasında fark var mıdır?
- 6-Ailenin öğrenciye karşı takınmış olduğu tutumlar ile (demokratik veya baskıcı vb.) öğrencilerin denetim odağı algıları arasında fark var mıdır?

Denence

GÜCİF öğrencilerinin denetim odağı algıları çoğunlukla içten denetimlidir.

Alt Denenceler

- 1-Erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla daha içten denetimlidirler.
- 2-Son sınıf öğrencileri ile diğer sınıflarda okuyan öğrenciler arasında denetim odağı açısından bir farklılık yoktur.
- 3-Akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrenciler diğerlerine kıyasla daha içten denetimlidirler.
- 4-Aileleri orta ve yüksek ekonomik düzeyde olan öğrenciler, aileleri düşük ekonomik düzeyde sahip öğrencilere kıyasla daha içten denetimlidirler.

5-Yaşamının çoğunu şehirlerde geçirmiş olan öğrenciler, yaşamının çoğunluğunu kent, ilçe ve köyde geçirmiş olan öğrencilere kıyasla daha içten denetimlidirler.

6-Ailesi kendisine karşı eşitlikçi-adaletli ve demokratik tutum takınan öğrenciler, diğerlerine kıyasla daha içten denetimlidirler.

Sayıtlar

1-Araştırmaya katılan GÜCİF öğrencileri, araştırmada kullanılan RİDKOÖ'(Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği)'ni, kendilerini tam olarak yansıtacak şekilde ve içtenlikle cevaplamışlardır.

2-Böyle bir araştırma için RİDKOÖ amacına uygun, kullanışlı, geçerlilik ve güvenilirliği bilimsel çalışmalarla sağlanmış yeterli bir ölçektir.

3-Seçilen örneklem grubu evreni temsil edici niteliktedir.

Sınırlılıklar

1-Bu araştırma 2003-2004 Eğitim-Öğretim yılı Bahar yarıyılındaki GÜCİF öğrencileriyle sınırlıdır. Fakültede okuyan toplam öğrenci sayısı 153 kişidir. Araştırma her sınıftan çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 52 kız ve 23 erkek olmak üzere toplam 75 kişiden oluşan örneklem grubuna uygulanmıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bulguları ancak yukarıda belirtmiş olduğumuz örneklem grubuyla sınırlıdır.

2-Araştırmada incelenen denetim odağı, kullanılan RİDKOÖ'nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

3-Bu araştırma öğrencilerin içten veya dıştan denetimli olmalarını etkileyebilecek cinsiyet, sınıf, ilgi alanı, akademik başarı düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, yaşamın çoğunu geçirdiği yer ve aile tutumu, değişkenleri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

1-Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği

Rotter tarafından geliştirilmiş olan "Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği" 29 sorudan oluşmaktadır. Altı madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve her soru zorunlu seçmeli cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır.

Değerlendirme amacıyla kullanılan 23 maddenin dış denetimlilik yönündeki seçenekleri 1'er puanla değerlendirilmektedir. Böylece ölçek puanları 0 ile 23 arasında değişmekte ve yükselen puan dış denetim odağı

inancının artmasına işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe formu Dağ'ın¹⁵ çalışmasından temin edilmiştir. Ölçek değerlendirilirken puanlamalar şu değer aralığında ele alınmıştır;

0-6: İçten denetimli

7-10: İçten denetimli olma eğilimi daha fazla

11-15: Dıştan denetimli olma eğilimi daha fazla

16-21: Dıştan denetimli

Ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliği yurt dışında ve yurt içinde yapılan pek çok çalışma ile ortaya konmuştur.¹⁶

2- Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışmada kullanmış olduğumuz diğer veri toplama aracı ise araştırma kapsamına alınan değişkenlerle ilgili verileri toplamak üzere, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu'dur. Bu form öğrencilerin cinsiyet, sınıf, ilgi duydukları alan, akademik başarı durumları, ailenin ekonomik düzeyi, yaşamın çoğunu geçirdikleri yerleşim birimi ve ailelerinin kendilerine karşı takındıkları tutumları öğrenmek için yapılandırılmış 7 sorudan oluşmaktadır. Burada sorulan sorulardan akademik başarı düzeyini öğrenmek için sorulan soru açık uçlu, diğerleri ise çeşitli sayılarda şıkları kapsayan kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Verilerin Analizi ve Yorumu

Araştırmada elde ettiğimiz bulgular bilgisayar ortamına aktarılmış ve SPSS programında istatistiksel işlemlerle analiz edilmiştir. Değişkenler arasında anlamlı ilişkinin olup olmadığı çapraz tablolardan elde edilen Chi-Kare sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Anlamlılık düzeyi olarak $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

Tanımlar

Denetim Odağı (Locus of Control): Bireyin, başına gelen olayların dışardan veya kendisi tarafından denetlendiğini algılama eğilimi.¹⁷

15 İ. Dağ, "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenilirliği ve Geçerliliği", *Psikoloji Dergisi*, Aralık 1991, sayı: 7, c.: XVI, ss. 10-16.

16 Süleyman Balcı, *Lise Öğrencilerinin Denetim Odağı ile Sınav Kaygısı Arasındaki İlişki* (YYLT), Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1997, s. 33.; Yakup Kurt, *Rehber Öğretmenler ve Öğretmenlerin Ahlâk Gelişim Düzeyleri ve Denetim Odağı Algılamaları* (YYLT), Ank. Üniv. SBE, Ankara 1996, ss. 37-38.; Dağ, *Rotter'in İç-Dış Kontrol*, s. 15.

17 Rotter, "Generalized Expectancies" *Psychological Monographs*, s. 1.

İçsel Denetim (Internal Locus of Control): Bireyin karşılaştığı olayları ve sonuçları kendi davranışlarına bağlı olarak algılaması.¹⁸

Dışsal Denetim (External Locus of Control): Bireyin, karşılaştığı olayların ve sonuçlarının kendi dışındaki güçlerin etkisiyle meydana geldiğine inanması.¹⁹

Pekiştireç (Reinforcer): Bir davranımı güçlendiren ve tekrarını arttıran uyarıcı.²⁰

BULGULAR VE YORUMLAR

Denetim odağı ile ilgili elde etmiş olduğumuz verilerin istatistiksel değerlendirmesine geçmeden önce, anketimize katılan denek grubuyla ilgili bazı değişkenler hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

1.Cinsiyete Göre Deneklerin Durumları

Tablo-1: Cinsiyete Göre Dağılım

		%
Kız	52	69,3
Erkek	23	30,7
	75	100

Tablo-1’de araştırmaya katılan deneklerin cinsiyetlerine göre dağılımı yer almaktadır. Bu tabloya göre deneklerin %69,3’ü kız, %30,7’si ise erkektir. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin sayısının fazla olması fakültemizde öğrenim gören kız öğrencilerin erkek öğrencilerden sayıca fazla oluşunun tabii bir sonucudur.

2.Sınıflara Göre Deneklerin Durumları

Araştırmaya katılan deneklerin sınıflara göre dağılımını vermiş olduğumuz Tablo-2 incelendiğinde araştırmaya katılan deneklerin %25,3’ünün 1.sınıf, %36,0’ının 2.sınıf, %16,0’ının 3.sınıf ve %22,7’sinin 4. sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Bu tablodan araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflara göre dağılımının yaklaşık olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir.

18 Rotter, *Generalized*, s.1.

19 Rotter, *Generalized*, s.1.

20 Robert, S. Feldman, *Understanding Psychology*, McGraw-Hill Inc., New York 1990, s. 169.

Tablo-2: Sınıflara Göre Dağılım

		%
1. Sınıf Öğrencisi	19	25,3
2. Sınıf Öğrencisi	27	36,0
3. Sınıf Öğrencisi	12	16,0
4. Sınıf Öğrencisi	17	22,7
	75	100

3. Akademik Başarı Düzeylerine Göre Deneklerin Durumları

Tablo-3: Akademik Başarı Düzeyine Göre Dağılım

		%
2,00 – 2,50 Arası	15	20,0
2,51 – 3,00 Arası	19	25,3
3,01 – 3,50 Arası	29	38,7
3,51 – 3,67 Arası	9	12,0
	3	4,0
	75	100,0

Denetim odağı ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda çoğunlukla ölçülen bir başka değişken de akademik başarı ile denetim odağı arasındaki ilişkidir. Biz de bu sebeple örneklem grubunun akademik başarı durumunu ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi araştırmamızın alt denencelerinden birisini olarak düzenledik. Tablo-3'e bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin %20,0'ının not ortalaması 2,00-2,50 arası, %25,3'ünün 2,51-3,00 arası, %38,7'sinin 3,01-3,50 arası, %12'sinin 3,51-3,67 arası, %4,0'ının ise 3,68-4,00 arasındadır. Bu sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin akademik başarılarının oldukça iyi düzeyde olduğu görülmektedir.

Fakültemizde 4,00'lü not sistemi uygulanmaktadır. Gazi Üniversitesi Senatosunun 05.03.02 tarih ve 03 sayılı kararınca fakültemiz öğrencilerinin mezuniyet başarı not ortalamalarının 4,00'lük sistemdeki değerinin 100'lük sistemdeki karşılığı ise şu şekildedir:

$$2,00-2,50 = 70,0-75,0$$

$$2,51-3,00 = 75,1-80,0$$

$$3,01-3,50 = 80,1-85,0$$

$$3,51-3,67 = 85,3-90,1$$

$$3,68-4,00 = 90,4-100$$

4.Ailelerinin Ekonomik Düzeylerine Göre Deneklerin Durumları

Tablo-4: Ailenin Ekonomik Düzeyine Göre Dağılım

	Sayı	%
0 – 500 Milyon	21	28,0
500 Milyon – 1 Milyar	46	61,3
1 Milyar ve üzeri	8	10,7
	75	100,0

Araştırmaya katılan deneklerin ailelerinin ekonomik durumlarını öğrenmek için sormuş olduğumuz soruya deneklerin verdiği cevaplar Tablo-4’de verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin %28,0’ı düşük, %61,3’ü orta, %10,7’si ise yüksek gelirli ailelerden geldikleri görülmektedir. Bu bulgulardan araştırmaya katılan öğrencilerin %72 gibi bir çoğunluğunun orta ve üst ekonomik düzeye sahip ailelerden geldikleri, fakat %28’lik alt ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen öğrenci sayısının da azımsanmayacak bir oran olduğu görülmektedir.

5.Yerleşim Birimlerine Göre Deneklerin Durumları

Tablo-5: Yerleşim Birimine Göre Dağılım

	Sayı	%
Şehir	40	53,3
Kasaba / İlçe	24	32,0
Köy	11	14,7
	75	100,0

Araştırmaya katılan deneklerin, yaşamlarının çoğunu geçirmiş oldukları yerleşim birimine göre dağılımları Tablo-5’de verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan deneklerin %53,3 yani yarıdan biraz fazlası şehirlerde, %32,0’ı kasaba ve ilçe gibi küçük yerleşim birimlerinde, %14,7’si ise daha küçük yerleşim birimi olan köylerde ikamet etmektedirler.

6.Ebeveyn Tutumlarına Göre Deneklerin Durumları

Tablo-6: Ebeveyn Tutumlarına Göre Dağılım

Aşırı Koruyucu ve Himayeciler	22	29,3
Eşitlikçi, Adaletili ve Demokratikler	47	62,7
Tutarsız ve Değişkenler	4	5,3
Baskıcı ve Disiplinlidirler	2	2,7
	75	100

Tablo-6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin

%29,3'ünün aşırı koruyucu ve himayeci, %62,7'sinin eşitlikçi, adaletli ve demokratik, %5,3'ünün tutarsız ve değişken, %2,7'sinin ise baskıcı ve disiplinli oldukları görülmektedir. Bu sonuçlara göre eşitlikçi, adaletli ve demokratik ailelerden gelen denek sayısının diğerlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Deneklerin %62,7'lik bir çoğunlukla eşitlikçi, adaletli ve demokratik ailelerden geliyor olması sevindirici bir durumdur. Çünkü aile ortamı bireyin kişiliğinin gelişiminde ve daha sonraki yaşamı boyunca kendini gerçekleştirme sürecinde önemli bir role sahiptir.

7. Denetim Odaklarına Göre Deneklerin Durumları

Tablo-7' den de görüleceği gibi araştırmaya katılan deneklerin %22,7'si iç denetim odaklı, %40,0'ı iç denetim odaklı olma eğiliminde, %33,3'ü dış denetim odaklı olma eğiliminde %4,0'ı ise dış denetim odaklıdır. Yapmış olduğumuz Chi-Kare testi analiz sonuçları araştırmamızın ana denencesi olan "GÜCİF öğrencilerinin denetim odağı algıları çoğunlukla içten denetimlidir" şeklindeki denencemizi doğrulamaktadır. Gürses'in çalışmasında da İlahiyat Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine oranla yüksek düzeyde iç denetimli olarak tespit edilmiştir.²¹ Aynı şekilde Sert (Ağır) de, İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile Normal Lise Öğrencileri'nin denetim odakları üzerine yapmış olduğu çalışmasında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin genel ortalama da yüksek düzeyde iç denetim odaklı olduklarını tespit etmiştir.²²

Tablo-7: Denetim Odaklarına Göre Dağılım

Seçenekler	Sayı	%
İç Denetim Odaklı	17	22,7
İç Denetim Odak Eğilimli	30	40,0
Dış Denetim Odak Eğilimli	25	33,3
Dış Denetim Odaklı	3	4,0
Toplam	75	100

$\chi^2:51,611$; SD:3; p:,000; p < 0,05

21 İbrahim Gürses, "Din Eğitimi Değişkeni İle Kişilik Değişkenlerinin İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", *Gençlik Dönemi ve Din Eğitimi-II, Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, İSAV, İstanbul 2003., ss. 298-299.

22 Meral Sert (Ağır), *Normal Lise İle İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odakları Üzerine Bir İnceleme*, (YYLT), Marmara Üniv. SBE, İstanbul 1994, s. 128.

Kağıtçıbaşı²³ ve Ilgar'ın²⁴ çalışmalarında ise bizim bulgularımızın tersine dış denetimlilik ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Kanaatimizce burada üzerinde durulması gereken husus hangi din ve nasıl bir dindarlık anlayışı sorusuna verilecek cevaplar olmalıdır. Ülkemizde yaygın bir yanlgı olarak bir takım dini ve mistik değerlere bağlı kişiler inançlarının muhtevası dikkate alınmadan dindar olarak değerlendirilmektedir. Fakat halk arasında yüzyıllarca hurafe ve bit'atlara bulanmış bir takım inanışlar din olarak kabul görmekte ve benimsenmektedir. Dolayısıyla böyle bir dini inanca sahip kişilerin gerçekten İslami ölçülerde dindar olarak kabul edilip edilmeyeceği ise açık bir tartışma konusudur. Dolayısıyla İslam dininin itikadi boyutunun gözardı edilerek, İslam bağlamında dindarlığın sadece salt dini ibadet ve ritüelleri yerine getirme olarak algılanmasının²⁵, özellikle ülkemizde sosyal alanlarda yapılan bilimsel çalışmalarda hatalı tespitlerin yapılmasına sebebiyet vereceği kanaatindeyiz. Nitekim yurt dışında yapılmış pek çok çalışmada da sahip olunan dini inancın muhtevası ile denetim odağı arasında farklı ilişki boyutları tespit edilmiştir.²⁶

Biz elde etmiş olduğumuz sonuçlardan hareketle örneklem grubumuzu oluşturan deneklerin gerek mezun oldukları imam hatip liselerinde gerekse fakülte yıllarında almış oldukları din eğitiminin diğer tüm değişkenler üzerinde başat bir fonksiyon icra ederek onların denetim odakları üzerinde iç denetimlilik lehine etkili olduğunu düşünmekteyiz. Bu durum hem sağlıklı din eğitiminin hem de bu eğitimi verecek olan İlahiyat Fakülteleri ve mezunlarının toplum ve fert için önemini ortayakoyar. Nitekim dinin art niyetli kişilerin elinde nasıl insanları sömürü aracı olarak kullanılabileceği, toplum için ne kadar zararlı ve yıkıcı fonksiyonlar icra edebileceği gerek kültür tarihi boyunca gerekse yakın tarihimizde herkes tarafından müşahade edilen bir gerçektir. Bundan dolayı başta İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri

23 Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Dış Ülke Yaşantısının Etkileri: Bir Uluslar arası Eğitim Mübadelesi Programı Sonuçlarının Sosyal Psikolojik Açından Değerlendirilmesi*, Boğaziçi Üniv. Yayınları, İstanbul 1975, s. 231-232.

24 M. Zeki Ilgar, *Denetim Odağının Değer Sistemleri Ahlâki Gelişim Düzeyi ve Öz-Ahlâki değerlendirme Üzerindeki Etkileri*, (YDT), Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1996, s. 60.

25 Yusuf Acuner, *14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlâki Yargı Gelişimi ve Ahlâk Eğitimi* (YDT), Ondokuz Mayıs Üniv. SBE, Samsun 2004, s. 150.

26 L. B. Brown, *Advances in The Psychology of Religion*, Pergamon Pres, Oxford 1985, ss. 88-89.

olmak üzere, her seviyedeki din eğitiminin kısır çatışma gündeminden çıkartılarak, bilimsel çerçevede yeniden ele alınarak sağlıklı bir zemine oturtulması gereği vardır.

8.Cinsiyet Değişkenine Göre Denetim Odağı İle İlgili Bulgular

Tablo-8: Cinsiyet Değişkeni İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması

Cinsiyet		Denetim Odağı				Toplam
		İç. Den.	İç Den.	Dış Den.	Dış	
Kız	Sayı	9	22	19	2	52
	%	17,3	42,4	36,5	3,8	100
Erkek	Sayı	8	8	6	1	23
	%	34,8	34,8	26,1	4,3	100
	Sayı	17	30	25	3	75
	%	22,7	40,0	33,3	4,0	100

$$X^2 : 2,907 \quad SD: 3 \quad p: ,406 \quad p > 0,05$$

Araştırmada “Erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla daha içten denetimlidirler” şeklindeki 1. alt denenciyi sınamak amacıyla kız ve erkek öğrencilerin Denetim Odağı Ölçeğinden almış oldukları puanların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığına Chi-Kare testi ile bakılmıştır. Tablo-8’de Chi-Kare testinden elde ettiğimiz sonuçlara göre denetim odağı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki sözkonusu değildir. Dolayısıyla bu sonuçlar kurmuş olduğumuz 1.alt denencemizi desteklememektedir. Ağır tarafından yapılan “Normal Lise ile İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odakları Üzerine Bir İnceleme” isimli Yüksek Lisans çalışmasında da İmam Hatip Lisesinde okuyan kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında denetim odakları açısından anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.²⁷ Elde edilen bulgu Zer²⁸, İmam²⁹, Köksal³⁰, Albayrak³¹,

27 Sert (Ağır), *Normal Lise İle İmam Hatip*, s. 136.

28 Ali Zer, *Kendini Gerçekleştirme ve Denetim Odağı Değişkenlerinin Karşılaştırılması (Kocaeli Örneği)*, (YYLT), Kocaeli Üniv. SBE, Kocaeli 2001, s. 38.

29 Fatma Zohra İmam, *Pakistan ve Türkiye’deki Gençler Arasında Algılanan Ebeveyn Sıcaklığı, Ebeveyn Kontrolü ve Bunların Benlik Değeri İle ve Denetim Odağıyla İlişkileri*, (YDT), Ege Üniv. SBE, İzmir 2001, s. 81.

30 Fikri Köksal, *Denetim Odağı İle Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkiler*, (YDT), Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1991, s. 90-91b

31 Huriye Albayrak, *Annelerin Kaygı Düzeyleri İle Çocukların Bağımlılık Eğitimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (YDT), Selçuk Üniv. SBE, Konya 1997, s. 79.

Karagözoğlu³² ve Nowicki ve Strickland'ın³³ çalışmaları tarafından da desteklenmektedir.

Yapılan diğer bazı araştırmalarda ise erkeklerin, kızlara oranla daha iç denetimli oldukları³⁴ diğer bazı araştırmalarda ise kızların erkeklere oranla daha içten denetimli oldukları³⁵ tespit edilmiştir.

Kızların erkeklere oranla daha kontrollü ve daha hoşgörüsüz yetiştirildikleri ve bu durumun kızlarda bağımlı bir kişilik yapısı oluşturduğu ve buna paralel olarak da kızların erkeklere oranla daha dış denetim odağı eğilimli olduğu yapılan bazı çalışmalarda ifade edilmektedir.³⁶ Bu bilgiler ışığında Tablo-8'deki verilere baktığımızda araştırmamıza katılan deneklerin sadece %2,7'sinin baskıcı ve disiplinli, %5,3'ünün de tutarsız ve değişken tutum gösteren ailelerden geldikleri, buna karşılık %62,7'sinin eşitlikçi, adaletli ve demokratik ailelerden geldiği göz önüne alındığında, kız ve erkek öğrenciler arasında denetim odağı açısından bir farklılaşmanın olmayışı daha kolay anlaşılabilir. Nitekim yapılan çalışmalarda olumlu anne baba davranışları ile hem çocuklarda hem de yetişkinlerde içten denetimlilik arasında olumlu bir ilişkinin var olduğu görülmektedir.³⁷

-
- 32 Cengiz Karagözoğlu, *11-14 Yaş Grubu Sporcularda Grupla Psikolojik Danışmanın Kontrol Odağına Etkisinin Araştırılması* (YDT), Marmara Üniv. Sağlık Bilimleri Enst., İstanbul 1997, s. 110.
- 33 S. Nowicki, B. R. Strickland, "Locus of Control Scale for Children", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Yıl: 1973, sayı: 40, c. I, ss. 148-154.
- 34 Dönmez, "Bazı Kişilerarası İlişki Durumlarını Algılama ve Değiştirme İsteğinde Cinsiyet Farkı", *Ank. Üniv. Eğit. Bil. Fak. Dergisi*, Yıl: 1983, c. XVI, sayı: 1-2, s. 105; Nilgün Sarper, *Yetiştirme Yurdunda Yetişen Çocuklar İle Anne-Baba Yanında Yetişen Çocukların Denetim Odaklarının Karşılaştırılması*, (YYLT), Dokuz Eylül Üniv. Eğitim Bilimleri Enst., İzmir 2001, s. 48; Hadiye Küçükkaragöz (Sakarya), *İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri*, (YDT), Dokuz Eylül Üniv. SBE, İzmir 1998, s. 80; M. Gable, C. Hollon ve F. Dangelo, "Relating Locus of Control to Machiavellianism and Managerial Achievement", *Psychological Reports*, Yıl: 1990, sayı: 67, c. I, ss. 339-344; A. K. Boggiano, M. Barnett, "Gender Differences in Depression in Children as a Function of Motivational Orientation", *Sex Roles; A Journal of Research*, sayı: 26, c. 1-2, ss. 11-17; Behçet Yanılmaz, *Öğretmen Adaylarının Denetim Odağının*, s. 38; Balcı, *Lise Öğrencilerinin*, s. 40; İmam, *Pakistan ve Türkiye'deki Gençler*, s. 61.
- 35 N. Ören, "Denetim Odağı İle Kendini Kabul Arasındaki İlişkiler", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Yıl: 1991, sayı: 1-2, ss. 20-28;
- 36 Özcan Köknel, *İnsanı Anlamak*, Altın Kitaplar, 6. Baskı, Ocak 1997, s. 231.
- 37 Ali Dönmez, "Denetim Odağı", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, s. 40-41; Y. Kuzgun, *Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*, (YDT), Hacettepe Üniv. SBE, Ankara 1972; F. Korkut, *İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odakları Üzerine Etkisi*, (YYLT), Hacettepe Üniv. SBE, Ankara 1986; W. Katkowsky, V.C. Crendall, S. Good, "Parental Antecedents of Children's Belief in Internal

Cinsiyet ve denetim odağı arasındaki ilişki ile ilgili olarak gerek bizim çalışmamızdan gerekse yurt dışında ve yurt içinde yapılan çalışmalardan³⁸ elde edilen farklı bulgular bu konuda tutarlı bir görüş ortaya koymayı engellemektedir. Yani tek başına cinsiyet faktörünün iç yada dış denetimlilikte etkili olmadığı, burada ailede ve toplumda cinsiyetler arası gösterilen farklı tutumların ve cinsiyet ayrımcılığının denetim odağı konusundaki farklılığa sebep olduğu kanaatindeyiz.

9.Sınıf Değişkenine Göre Denetim Odağı İle İlgili Bulgular

Tablo-9: Sınıf Değişkeni İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması

Sınıf		Denetim Odağı				Toplam
		İç. Den.	İç Den.	Dış Den.	Dış Den.	
1. Sınıf	Sayı	9	7	3	0	19
	%	47,4	36,8	18,8	0	100
2. Sınıf	Sayı	4	12	10	1	27
	%	14,8	44,4	37,0	3,7	100
3. Sınıf	Sayı	1	4	5	2	12
	%	8,3	33,3	41,7	16,7	100
4. Sınıf	Sayı	3	7	7	0	17
	%	17,6	41,2	41,2	0	100
	Sayı	17	30	25	3	75
	%	22,7	40,0	33,3	4,0	100

$$X^2 : 16,134 \quad SD: 9 \quad p: ,064 \quad p > 0,05$$

Araştırmamızın 2. alt denencesi olan “Son sınıf öğrencileri ile diğer sınıflarda okuyan öğrenciler arasında denetim odağı açısından bir farklılık yoktur.” şeklindeki denencemizi sınamak için hazırlamış olduğumuz karşılaştırma Tablo-9’da görülmektedir. Chi-Kare testinden elde edilen sonuçlara göre sınıf değişkeni ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla bu sonuçlar 2.alt denencemizi doğrulamaktadır.

Biz bu denencemizi kurarken Fakülte öğrencilerimizin tamamının İmam Hatip Lisesi mezunu olmalarından dolayı, lise eğitimleri sırasında sağlıklı bir kader eğitimi aldıkları için fakülte yıllarında denetim odakları açısından bir farklılaşma olmayacağı öngörüsünden hareket etmiştik. Elde edilen sonuçlar

External Control of Reinforcement in Intellectual Achievement Situations”, *Child Development*, Yıl: 1967, sayı: 28, s: 765.

38 Rotter, *Generalized Expectancies*, ss. 1-28; Yeşilyaprak, “Denetim Odağının Belirleyicileri”, *Psikoloji Dergisi*, s. 44.

bu denence ile ilgili yorumumuzu doğrulamaktadır. Yine bu sonuçlardan hareketle denetim odağının şekillenişinde kişinin yaşamış olduğu olaylar yanında, onun bu olayları ne şekilde değerlendireceği konusunda ona rehberlik eden dini inancının ve bu dini inancın kader anlayışının başat rol oynadığı kanaatindeyiz.

10.Akademik Başarı Durumu Değişkenine Göre Denetim Odağı İle İlgili Bulgular

Tablo-10: Akademik Başarı Durumu Değişkeni İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması

Akademik Başarı		Denetim Odağı				Toplam
		İç.	İç Den.	Dış Den.	Dış Den.	
2.00-2.50 (70-75)	Say %	3 20,0	4 26,7	6 40,0	2 13,3	15 100
2.51-3.00 (75.1-80.0)	Say %	4 21,1	10 52,6	4 21,1	1 5,3	19 100
3.01-3.50 (80.1-85.0)	Say %	6 20,7	11 37,9	12 41,4	0 0	29 100
3.51-3.67 (85.3-90.1)	Say %	2 22,3	4 44,4	3 33,3	0 0	9 100
3.68-4.00 (90.4-100)	Say %	2 66,7	1 33,3	0 0	0 0	3 100
	Say %	17 22,7	30 40,0	25 33,4	3 4,0	75 100

χ^2 : 11,821 SD: 12 p: ,460 p > 0, 05

Araştırmamızın “Akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrenciler diğerlerine kıyasla daha içten denetimlidirler” şeklindeki 4. alt denencesini sınamak için yapılan karşılaştırma Tablo-10’da görülmektedir. Chi-Kare testinden elde edilen sonuçlara göre akademik başarı değişkeni ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki denemez. Dolayısıyla bu sonuçlar 4.alt denencemizi desteklememektedir.

Denetim odağı ile başarı arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edildiği ilk ve en önemli çalışma Coleman Raporu’dur.³⁹ Ayrıca Lefcourt⁴⁰, Stipek ve Weisz⁴¹,

39 Dönmez, “Denetim Odağı: Temel Araştırma Alanları”, *A.Ü. Eğtm. Bil. Fak. Dergisi*, Yıl: 1986, c.: 19, S: 1-2, s. 268.

40 Herbert M. Lefcourt, *Locus of Control: Current Trends in Theory and Research*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey 1982, s. 87.

41 D. J. Stipek, J. R. Weisz, “Perceived Personal Control and Academic Achievement”, *Review of Educational Research*, Yıl: 1981, sayı: 51, ss. 63-78.

Findley ve Cooper⁴² ve Korkut'un⁴³ çalışmalarında akademik başarı ile denetim odağı arasında, iç denetimlilerin daha başarılı olduğu şeklinde anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilse de bizim çalışmamızda olduğu gibi diğer bazı araştırmalar⁴⁴ da böyle bir ilişkinin varlığına rastlanılmamaktadır veya çok zayıf bir ilişki bulunabilmektedir.

Balcı ise lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada denetim odağı ile sınav kaygısı arasında bir ilişki kurarak dış denetim odaklıların iç denetim odaklılara oranla daha fazla sınav kaygısı taşıdığı için, eğitim döneminde daha az başarılı olduklarını tespit etmiştir.⁴⁵

Literatürde denetim odağı ile başarı değişkeni arasında farklı sonuçların elde edilmesi bu konuda daha kapsamlı yeni araştırmaların yapılmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

11.Ekonomik Durum Değişkenine Göre Denetim Odağı İle İlgili Bulgular

Tablo-11'de "Aileleri orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrenciler, aileleri düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilere kıyasla daha içten denetimlidirler" şeklindeki araştırmamızın 5. alt denencesini sınamak için hazırlanmış olduğumuz karşılaştırma görülmektedir. Bu denence oluşturulurken ailenin aylık gelirinin artmasının bireylerde temel ihtiyaçlarını karşılamaya bağlı olarak kendine güveni doğuracağı, aylık gelirin düşük olması ise beraberinde, bireylerde kaygı ve kendine güvensizliği yaratacağı ve bunun da dış denetimliliğe sebebiyet vereceği düşünülmüştür. Fakat Chi-Kare testinden elde edilen sonuçlara göre ekonomik düzey değişkeni ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişkiden söz edilememektedir. Dolayısıyla bu sonuçlar 5.alt denencemizi desteklememektedir.

42 M.J. Findley, H. M. Cooper, "Locus of Control and Academic Achievement: A Literature Review", *Journal of Personality and Social Psychology*, Yıl: 1983, sayı: 44, c. II, ss. 419-427.

43 Fidan Korkut, *İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerinin Denetim Odakları Üzerine Etkisi*, (YILT), Hacettepe Üniv. SBE, Ankara 1986, s. 31; Handan Asude Başal, "Denetim Odağı İle Sınav Kaygısı Arasındaki İlişki", *Eğitim ve Bilim*, Ocak 1997, c: XXI, sayı: 103, s. 5.

44 Kevser Baykara, *İşbirliğine Dayalı Öğrenme Teknikleri ve Denetim Odakları Üzerine Bir Çalışma*, (YDT), Hacettepe Üniv. SBE, Ankara 1999, s. 80; Yeşilyaprak, "Denetim Odağının Belirleyicileri", s. 44; Dönmez, "Denetim Odağı: Temel Araştırma Alanları", s. 270; Yanılmaz, *Öğretmen Adaylarının*, s. 39.

45 Süleyman Balcı, *Lise Öğrencilerinin Denetim Odağı*, s.50-51.

Tablo-11: Ekonomik Durum Değişkeni İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması

Ailenin Eline		Denetim Odağı				Toplam
		İç.	İç Den.	Dış Den.	Dış Den.	
0 – 500 Milyon	Sayı	3	10	7	1	21
	%	14,3	47,6	33,3	4,8	100
500 – 1 Milyar TL	Sayı	13	17	14	2	46
	%	28,3	37,0	30,4	4,3	100
1 Milyar ve üzeri	Sayı	1	3	4	0	8
	%	12,5	37,5	50,0	0	100
	Sayı	17	30	25	3	75
	%	22,7	40,0	33,3	4,0	100

$X^2 : 3,221$ SD: 6 p: ,781 p > 0, 05

Araştırmamızda elde etmiş olduğumuz bulgular, Mete⁴⁶, Albayrak⁴⁷ ve Yanılmaz⁴⁸'in bulgularıyla paralellik arz etmektedir.

Balcı⁴⁹, Battle ve Roter⁵⁰, Gozali ve arkadaşları⁵¹, Chebat⁵² ve Maqsud ve Rouhani⁵³ ve Kohn, Mervin ve Pearline⁵⁴'nin çalışmalarında ise sosyo-ekonomik düzey ile denetim odağı arasında önemli düzeyde iç denetimlilik lehine olumlu ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu durum örneklem grubunu oluşturan deneklerin ailelerinin ekonomik durumlarının düşük olmasının onlar üzerinde çok fazla kaygı verici ve kendilerinde güvensizlik duygusu yaratacak bir duruma sebebiyet vermediği ve mevcut durumu olduğu gibi kabullendikleri için beklendiği şekilde bir farklılığın oluşmadığı şeklinde yorumlanabilir. Yani burada önemli olan

46 İsmail Cüneyt Mete, *Yöneticilerde İçten ve Dıştan Denetim Odaklı Olmanın İş Hayatı Nitelikleriyle İlişkisi*, (YYLT), Yüzyüncü Yıl Üniv. SBE, Van 2002, s. 79.

47 Albayrak, *Annelerin Kaygı Düzeyleri*, s. 73-74.

48 Yanılmaz, *Öğretmen Adaylarının*, s. 40.

49 Balcı, *Lise Öğrencilerinin Denetim Odağı*, s. 19.

50 E.S. Battle, J. B. Rotter, "Children's Feelings of Personal Control as Related to Social Class and Ethnic Group", *Journal of Personality*, Yıl: 1963, c. IV, sayı: 31, ss. 482-490.

51 H. Gozali ve arkadaşları, "Relationship Between The Internal-External Control Construct and Achievement", *Journal of Educational Psychology*, Yıl: 1973, sayı: 64, ss. 9-14.

52 J. C. Chebat, "Social Responsibility, Locus of Control and Social Class", *The Journal of Social Psychology*, Yıl: 1986, c. IV, sayı: 126, ss. 559-561.

53 M. Maqsud, S. Rouhani, "Relationship Between Socioeconomic Status Locus of Control, Self-Concept and Academic Achievement of Bastwana Adolescents", *Journal of Youth and Adolescence*, Yıl: 1991, cilt: I, sayı: 20, ss. 107-114.

54 L. Kohn, C. Mervin, G. Pearline, "Social Class, Occupation and Parantel Values", *American Sociological Review*, Yıl: 1986, sayı: 31, ss. 466-479.

mevcut ekonomik durumdan ziyade, bireyin içinde bulunduğu bu durumu ne şekilde algılayıp yorumladığıdır.

12.Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Denetim Odağı İle İlgili Bulgular

Tablo-12: Yaşanılan Yer Değişkeni İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması

Yaşanılan Yer		Denetim Odağı				Toplam
		İç.	İç Den.	Dış Den.	Dış Den.	
Şehir	Sayı	10	11	17	2	40
	%	25,0	27,5	42,5	5,0	100
İlçe	Sayı	4	14	6	0	24
	%	16,7	58,3	25,0	0	100
Köy	Sayı	3	5	2	1	11
	%	27,3	45,5	18,2	9,0	100
	Sayı	17	30	25	3	75
	%	22,7	40,0	33,3	4,0	100

$X^2 : 8,280$ SD: 6 p: ,218 p > 0, 05

Araştırmamızın “Yaşamın çoğunu şehirlerde geçirmiş olan öğrenciler, yaşamının çoğunluğunu kent, ilçe ve köyde geçirmiş olan öğrencilere kıyasla daha içten denetimlidirler.” şeklindeki 6. alt denencesini sınamak için hazırlanmış olduğumuz karşılaştırma Tablo-12’de görülmektedir. Chi-Kare testinden elde edilen sonuçlara göre yaşanılan yer değişkeni ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişkiden söz edilememektedir. Dolayısıyla bu sonuçlar yukarıda belirtmiş olduğumuz 6.alt denencemizi desteklememektedir.

Diğer bazı araştırma bulgularına göre ise yaşamın çoğunluğunun geçtiği yerleşim birimiyle denetim odağı arasında anlamlı ilişki vardır. Örneğin; Küçükkaragöz’ün çalışmasında küçük yerleşim biriminde yaşayanların, büyük yerleşim biriminde yaşayanların lehine daha iç denetimli olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Küçükkaragöz, Pierce’ın bir Türk köyünde yaptığı gözlem çalışmasında, çocukların sabahtan akşama kadar kendi başlarına bırakıldıklarını, belli doğrultuda yönlendirilmediklerini ve bu durumun da çocukların iç denetimli olarak yetişmesine olanak sağladığını ifade ettiğini belirtmektedir.⁵⁵ Aynı şekilde Dönmez’in araştırmasında da büyük çevrelerden gelen deneklerin, küçük çevrelerden gelenlerden anlamlı ölçüde daha dıştan denetimli oldukları tespit edilmiştir.⁵⁶

Bazı araştırmalar da yaşamlarının büyük çoğunu büyük şehirlerde

55 Küçükkaragöz, *İlkokul Öğretmenlerinde*, s. 85-86.

56 Dönmez, “Denetim Odağı, Kendine Saygı ve Üç Değişken; Çevre Büyüklüğü, Yaş ve Aile Ortamı”, *Eğitim ve Bilim*, , 1985, cilt: X, sayı: 55, s. 12 (ss. 4-15)

geçiren bireylerin daha iç denetimli olduklarını gösterirken diğer bazıları da bizim bulgularımızı destekler mahiyette olup, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki ortaya koymamaktadır.⁵⁷

Tüm bu bulgulardan hareketle yerleşim biriminin denetim odağı üzerinde etkili olduğunu gösteren araştırmaların çok belirgin sonuçlar ortaya koymadığını söyleyebiliriz.⁵⁸

13.Ebeveyn Tutumu Değişkenine Göre Denetim Odağı İle İlgili Bulgular

Tablo-13: Ebeveyn Tutumu Değişkeni İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması

Anne – Babanın		İç. Den.	İç Den.	Dış	Dış Den.	Topla
Aşırı Ve Himayeci	Sayı %	5 22,7	7 31,8	9 40,9	1 4,5	22 100
Eşitlikçi, Ve	Sayı %	9 19,1	22 46,8	14 29,8	2 4,3	47 100
Tutarsız Ve Değişken	Sayı %	3 75,0	0 0	1 25,0	0 0	4 100
Baskıcı Ve Disiplinli	Sayı %	0 0	1 50,0	1 50,0	0 0	2 100
	Sayı %	17 22,7	30 40,0	25 33,3	3 4,0	75 100

$\chi^2: 9,176$ SD: 9 p: ,421 p > 0, 05

Tablo-13’de “Ailesi kendisine karşı eşitlikçi-adaletli ve demokratik tutum takınan öğrenciler, diğerlerine kıyasla daha içten denetimlidirler.” şeklindeki araştırmamızın 7. alt denencesini sınamak için hazırlanmış olduğumuz karşılaştırma görülmektedir. Chi-Kare testinden elde edilen sonuçlara göre anne-baba tutumu değişkeni ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu sonuçlar yukarıda belirtmiş olduğumuz 7.alt denencemizi doğrulamamaktadır.

İmam da Türk ve Pakistanlı örneklem grupları arasında yapmış olduğu karşılaştırmalı araştırmasında Türk örneklem grubunda denetim odağı ile ebeveyn tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulamazken Pakistanlı örneklem grubunda ebeveyn tutumuyla denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.⁵⁹

Cantekinler tarafından ülkemizde yapılmış olan başka bir araştırmada ise demokratik aile ortamında yetişen çocukların, baskıcı aile ortamında yetişen

57 Yanılmaz, *Öğretmen Adaylarının*, s. 41.

58 Yeşilyaprak, “Denetim Odağının Belirleyicileri”, s. 44.

59 İmam, *Pakistan ve Türkiye’deki Gençler*, s. 69.

çocuklardan daha iç denetimli oldukları tespit edilmiştir.⁶⁰ İmam'ın çalışmasında ortaya koyduğu üzere yurt dışında ve yurt içinde yapılmış pek çok çalışma da ebeveyn tutumuyla denetim odağı arasında anlamlı ilişki olduğuna dair bu bulguları desteklemektedir.⁶¹

Tüm bu araştırma sonuçlarından da görüldüğü gibi elde edilen bulgular anan-baba-çocuk ilişkileri ile denetim odağı arasında anlamlı bağ ortaya koyarken, çelişkili bazı sonuçlar da dikkati çekmektedir. Bu çelişkiler aynı zamanda ana-baba davranışlarını etkileyen diğer değişkenlerin dikkate alınmayışına bağlanabilir. Ailesel ön koşulların içsel-dışsal denetimli oluş üzerindeki etkisi kabul edilmekle birlikte, bu alandaki bulgular henüz pek çok yanıtı ortaya koyabilecek durumda değildir.⁶²

Sonuç

Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin denetim odaklarını çeşitli değişkenler açısından incelediğimiz bu çalışmamızda “Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin denetim odağı algıları çoğunlukla içten denetimlidir” şeklindeki ana denencemiz ve “Son sınıf öğrencileri ile diğer sınıflarda okuyan öğrenciler arasında denetim odağı açısından bir farklılık yoktur.” şeklindeki 2. alt denencemiz doğrulanmış; cinsiyet, ilgi alanı, akademik başarı düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve ebeveyn tutumu değişkenlerine bağlı olarak oluşturmuş olduğumuz alt denencelerimiz ise istatistiksel olarak doğrulanamamıştır. Ortaya çıkan bu tablo denetim odağı ile ilgili olarak yurt dışında ve yurt içinde yapılmış olan çeşitli araştırma bulgularının bazılarıyla benzerlik arz etmektedir. Tüm bu sonuçlardan hareketle denetim odağı ile yukarıda saymış olduğumuz değişkenler arasındaki ilişki konusunda elde edilen farklı bulguların bu konuda tutarlı bir görüş ortaya koymayı engellediğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla konunun açıklığa kavuşması için yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırma sonuçları üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus ise araştırmanın yapıldığı örneklem grubunun ayırt edici özelliğidir. Nitekim çalışmamız akademik düzeyde dini eğitim alan ilahiyat fakültesi öğrencileri üzerinde yapılmıştır ve elde edilen bulgular fakülte öğrencilerinin

60 Semra Cantekinler, *Öğrenilmiş Çaresizliği Olan Çocuklar Üzerine Deneysel Bir Çalışma*, (YDT), Selçuk Üniv. SBE, Konya 1997, s. 69.

61 İmam, *Pakistan ve Türkiye'deki Gençler*, s. 10-22.

62 Yeşilyaprak, *Denetim Odağının Belirleyicileri*, s. 44.

anlamli bir şekilde iç denetim odağı eğilimli ve iç denetim odaklı olduklarını ortaya koymaktadır. Buradan hareketle gerek mezun oldukları imam hatip liselerinde gerekse fakülte yıllarında alınan din eğitiminin diğer tüm değişkenler üzerinde başat bir fonksiyon icra ederek öğrencilerin denetim odakları üzerinde i denetimlilik lehine etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum ise hem sağlıklı din eğitiminin hem de bu eğitimi verecek olan ilahiyat fakültesi mezunlarının toplum ve fert için önemini dile getirmektedir.

Diğer İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde konuyla ilgili olarak yapılacak olan çalışmalar dinin denetim odağı üzerindeki etkisi konusunda yapılan çalışmalara anlamli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca yapılacak olan yeni çalışmalardan elde edilecek bulgular bizim bu araştırma neticesinde ulaştığımız tespitlerin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesine de anlamli katkılarda bulunacağı muhakkaktır.

Özet

Denetim Odağı kavramı psikolojide kişiliğin önemli bir yönü olarak düşünölmektedir. Bu kavram Julian Robert tarafından 1960 yılında geliştirilmiştir. Denetim Odağı hayatta karşılaşılan olayların asıl nedenlerinin ne olduğuyla ilgili kişisel algıyla ilgilidir. Daha basit bir ifadeyle: kaderinizi siz mi kontrol ediyorsunuz yoksa başkaları ve alın yazınız tarafından mı kontrol ediliyorunuz? Denetim Odağı dışsal nedenlerden içsel nedenlere doğru uzanan iki kutuplu bir biçimde anlaşılabilir. Dış denetimli kişiler davranışlarının kader, şans veya diğer kimseler tarafından yönetildiğine inanırken, i denetimli kişiler davranışlarının kendi kişisel karar ve gayretleriyle ortaya çıktığına inanırlar. Biz de bu alışmamızda Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin denetim odaklarını çeşitli değerkenler açısından inceledik ve din eğitimin denetim odağı üzerindeki etkisini tahlil ettik.

Anahtar Kelimeler: Denetim Odağı, Din Eğitimi, Din Psikolojisi

Bibliyografya

- Ağır, Meral Sert, *Normal Lise İle İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odakları Üzerine Bir İnceleme (YYLT)*, Marmara Üni. SBE, İstanbul 1994.
- Albayrak, Huriye, *Annelerin Kaygı Düzeyleri İle Çocukların Bağımlılık Eğitimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (YDT)*, Selçuk Üni. SBE, Konya 1997.
- Balcı, Süleyman, *Lise Öğrencilerinin Denetim Odağı ile Sınav Kaygısı Arasındaki İlişi (YYT)*, Gazi Üni. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1997.
- Battle, E.S., Rotter J. B., "Children's Feelings of Personal Control as Related to Social Class and Ethnic Group", *Journal of Personality*, Yıl: 1963, c. IV, sayı: 31, ss. 482-490.
- Başal, Handan Asude, "Denetim Odağı İle Sınav Kaygısı Arasındaki İlişi", *Eğitim ve Bilim*, Ocak 1997, c.: XXI, sayı: 103.
- Baykara, Kevser, *İşbirliğine Dayalı Öğrenme Teknikleri ve Denetim Odakları Üzerine Bir alışma, (YDT)*, Hacettepe Üni. SBE, Ankara 1999.
- Boggiano, A. K., Barnett, M., "Gender Differences in Depression in Children as a Function of Motivational Orientation", *Sex Roles; A Journal of Research*, c: I-II, sayı: 26.
- Borwn, L. B., *Advances in The Psychology of Religion*, Pergamon Pres, Oxford 1985.
- Canel, Denктаř, *Ortaokul Seviyesindeki Ergenlerin Denetim Odağı Özelliklerinin Yaratıcı Düşünceye Etkisi (YYLT)*, Marmara Üni. SBE, İstanbul 1993.

- Chebat, J. C., "Social Responsibility, Locus of Control and Social Class", *The Journal of Social Psychology*, Yıl: 1986, c. IV, sayı: 126, ss. 559-561.
- Dağ, İ., "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenilirliği ve Geçerliliği", *Psikoloji Dergisi*, Aralık 1991, sayı: 26.
- Decharms, R., "Personal Causation Training in the Schools", *Journals of Applied Social Psychology*, 1972, sayı: 2.
- Diamond, M. J. , Shapiro, J. L., "Changes in Locus of Control as a Function of Encounter Group Experiences: A Study and Replication", *Journal of Abnormal Psychology*, 1973, sayı: 82.
- Dönmez, Ali, "Denetim Odağı: Locus of Control", *AÜEBF Dergisi*, 1985, c. XVIII, sayı: 1-2.
- , "Belirli Toplumsal Durumların Algılanmasında Denetim Odağının Etkisi", *AÜEBF Dergisi*, 1984, c. XVII, sayı: 1-2.
- , "Bazı Kişilerarası İlişki Durumlarını Algılama ve Değiştirme İsteğinde Cinsiyet Farkı", *AÜEBF Dergisi*, 1983, c. XVI, sayı: 1-2.
- , "Denetim Odağı (Locus of Control) ve Çevre Büyüklüğü", *AÜEBF Dergisi*, c. XVI, sayı: 1.
- , "Denetim Odağı: Temel Araştırma Alanları", *AÜEBF Dergisi*, 1986, c. XIX, sayı: 1-2.
- Feldman, Robert S., *Understanding Psychology*, McGraw-Hill Inc., New York 1990.
- Findley, M.J., Cooper, H. M., "Locus of Control and Academic Achievement: A Literature Review", *Journal of Personality and Social Psychology*, Yıl: 1983, sayı: 44, c. II, ss. 419-427.
- Gable M., Hollon C. ve Dangelo F., "Relating Locus of Control to Machiavellianism and Managerial Achievement", *Psychological Reports*, Yıl: 1990, c. I, sayı: 67.
- Genç, Esmâ, *Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi*, (YYLT), Marmara Üniv. Fen Bil. Enst., İstanbul 2000.
- Gozali H. ve arkadaşları, "Relationship Between The Internal-External Control Construct and Achievement", *Journal of Educational Psychology*, Yıl: 1973, sayı: 64, ss. 9-14.
- Gürses, İbrahim, "Din Eğitimi Değişkeni İle Kişilik Değişkenlerinin İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", *Gençlik Dönemi ve Din Eğitimi-II*, 18-20 Nisan 2003, İSAV, İstanbul 2003.
- Hosman, Lawrence, , "The Relationship Between Locus of Control and The Evaluative Consequences of Powerful and Powerless Speech Styles", *Journal of Language and Social Psychology*, Mart 1997, sayı: 16.
- <http://psych.fullerton.edu/jmearns/rotter.htm>
- Jery E. Phares, *Locus of Control in Personality*, General Learning Pres, New Jersey 1976.
- Karagözoğlu, Cengiz, *11-14 Yaş Grubu Sporcularda Grupla Psikolojik Danışmanın Kontrol Odağına Etkisinin Araştırılması*, (YDT), Marmara Üniv. Sağlık Bilimleri Enst., İstanbul 1997.
- Kaygusuz, Canani, *Öz-otoriteryanizm İle Bazı Psikolojik ve Ailesel Değişkenler Arasındaki İlişkiler* (YDT), Atatürk Üniv. SBE, Erzurum, 1995.
- Keleş, Onur Bağlum, *Eğitim Yöneticilerinde Sorun Çözme ve Denetim Odağı İlişkisi* (YDT), Ankara Üniv. SBE, Ankara 2000.
- Katkowsky, W. V, Crendall, C., Good, S., "Parental Antecedents of Children's Belief in Internal External Control of Reinforcement in Intellectual Achievement Situations", *Child Devlopment*, Yıl: 1967, sayı: 28, s: 765.
- Korkut, Fidan, *İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odakları Üzerine Etkisi*, (YYLT), Hacettepe Üniv. SBE, Ankara 1986.
- Köknel, Özcan, *İnsanı Anlamak*, Altın Kitaplar, 6. Baskı, Ocak 1997.
- Köksal, Fikri, *Denetim Odağı İle Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkiler*, (YDT), AÜSBE, Erzurum 1991.
- Kurt, Yakup, *Rehber Öğretmenler ve Öğretmenlerin Ahlâk Gelişim Düzeyleri ve Denetim Odağı Algılamaları* (YYLT), Ank. Üniv. SBE, Ankara 1996.
- Kuzgun, Y., *Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*, (YDT), Hacettepe Üniv. SBE, Ankara 1972.

- Küçükkaragöz (Sakarya), Hadiye, *İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri*, (YDT), Dokuz Eylül Üniv. SBE, İzmir 1998.
- Lefcourt, Herbert M., *Locus of Control: "Current Trends in Theory and Research"*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey 1982.
- , Ladwing, G. W., "The Effect of Reference Group Open Negroes Persistence in a Biracial Competitive Game", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1965, sayı: 1.
- Marks Lawrence, L., "Deconstructing Locus of Control: Implications for Practitioners", *Journal of Counseling and Development*, S. 76, 1998.
- Maqşud M., S. Rouhani, "Relationship Between Socioeconomic Status Locus of Control, Self-Concept and Academic Achievement of Bastwana Adolescents", *Journal of Youth and Adolescence*, Yıl: 1991, cilt: I, sayı: 20, ss. 107-114.
- Mete, İsmail Cüneyt, *Yöneticilerde İçten ve Dıştan Denetim Odaklı Olmanın İş Hayatı Nitelikleriyle İlişkisi*, (YYLT), Yüzüncü Yıl Üniv. SBE, Van 2002.
- Nowicki, S., Strickland, B. R., "Locus of Control Scale for Children", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1973, c: I, sayı: 40.
- Ören, N., "Denetim Odağı İle Kendini Kabul Arasındaki İlişkiler", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1991, sayı: 1-2.
- Özyürek, Dilek, *Denetim Odağını Etkilemeye Yönelik Deneysel Bir Çalışma*, (YYLT), Çukurova Üniv. SBE, Adana 1992.
- Phares, Jerry E., *Introduction of Personality*, Harper Collins, New York 1991, 3. ed. t.
- , *Locus of Control in Personality*, General Learning Pres, New Jersey 1976.
- Rotter Julian B., "Some Problems and Misconceptions Related to the Construct of Internal Versus External Control of Reinforcement", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1975, sayı: 43, c: I.
- , "Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcements", *Psychological Monographs*, 1966, sayı: 80.
- , Phares E. J., *Applications of a Social Learning Theory of Personality*, New York 1972.
- Sarper, Nilgün, *Yetiştirme Yurdunda Yetişen Çocuklar İle Anne-Baba Yanında Yetişen Çocukların Denetim Odaklarının Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üni. Eğitim Bilimleri Enst., İzmir 2001.
- Stipek, D. J., Weisz, J. R., "Perceived Personal Control and Academic Achievement", *Review of Educational Research*, Yıl: 1981, sayı: 51, ss. 63-78.
- Şar, Ali Haydar, *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kişilik Tercihlerinin ve Denetim Odaklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (YYLT), Selçuk Üniv. SBE, Konya 1997.
- Uslu, Mustafa, *Resmi Eğitim Kurumlarında Çalışan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uzmanlarının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Danışmanların Denetim Odağı ve Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması*, (YYLT), Selçuk Üniv. SBE, Konya 1999.
- Yanılmaz, Behçet, *Öğretmen Adaylarının Denetim Odağının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (YYLT), KTU SBE, Trabzon 1999.
- Yeşilyaprak, Binnur, "Denetim Odağının Belirleyicileri ve Değişimine İlişkin Araştırmalar; Bir Eleştirel Değerlendirme", *Psikoloji Dergisi*, Aralık 1990, c: VII, sayı: 25.
- Zer, Ali, *Kendini Gerçekleştirme ve Denetim Odağı Değişkenlerinin Karşılaştırılması (Kocaeli Örneği)*, (YYLT), Kocaeli Üniv. SBE, Kocaeli 2001.
- Zohra, İmam Fatma, *Pakistan ve Türkiye'deki Gençler Arasında Algılanan Ebeveyn Sıcaklığı, Ebeveyn Kontrolü ve Bunların Benlik Değeri İle ve Denetim Odağıyla İlişkileri*, (YDT), Ege Üniv. SBE, İzmir 2001.